

ПЕРЕДМОВА

Римське право в історії людства посідає виключне місце. Науково-теоретичне і практичне значення правової культури Стародавнього Риму, практика глибокого аналізу майнових відносин та ситуацій, чіткість висновків з конкретних правових явищ та інші досягнення римської цивілістики мають неперехідне значення. Саме цей фактор зумовлював незгасаючий інтерес до римської цивілістики ось уже понад півтори тисячі років. І цей інтерес виправданий, бо скарбниця римської цивілістики до кінця ще не вичерпана, повною мірою не використана, її надбання ще не стали з усією повнотою надбанням людства. Безцінні здобутки римської цивілістики ще довго будуть служити людству. Багато що з неї повинно бути досліджено, вивчено і використано в сучасній правовій практиці.

Довершеність правової системи Стародавнього Риму, що ґрунтується на ідеях природного права, засадах справедливості, порядності, добросовісності, зумовила періодично повторювані спроби відродити дух римського права, використати його найбільш вдалі знахідки та рішення. Ці спроби, що отримали в сукупності найменування “рецепція римського права”, є одним із найяскравіших доказів того, що воно й через багато років після падіння Римської Імперії зберегло свій потенціал, внаслідок чого і стало “материнським” щодо практично всіх європейських правових систем. Саме загальна рецепція римського права зумовлює необхідність його поглибленого вивчення як підґрунтя компаративістики, а рецепція римського приватного права є підставою його дослідження як основи сучасної цивілістики.

У зв’язку з цим римське право можна розглядати вже не лише як одну з базових для вищих юридичних навчальних закладів європейських держав навчальних дисциплін, але також і як підґрунтя сучасної цивілістики, котре визначає магістральні тенденції розвитку українського права взагалі й цивільного права зокрема.

За роки незалежності в Україні було прийнято багато законодавчих актів, спрямованих на регулювання відносин у приватноправовій сфері.

Водночас варто зазначити, що кількісні показники законотворчості в Україні не узгоджуються з якістю нового українського законодавства, недоліки якого нерідко обумовлені його несистемним характером. Вдосконалення сучасного українського законодавства неможливе без урахування світового досвіду в цій галузі, у тому числі римського права.

Поданий збірник наукових праць Одеської національної юридичної академії, який пропонується читачам, містить статті, в яких досліджуються актуальні проблеми правового регулювання цивільних правовідносин у сучасності та способи їх вдосконалення шляхом звернення до римського приватного права.

У першій частині збірника містяться статті, які дозволяють читачам скласти більш повне враження про актуальні проблемні питання цивілістики у Стародавньому Римі. Актуальним для науки вітчизняного цивільного права є розгляд питань теоретичної цивілістики, зокрема таких, як поняття та види цивільних організаційних правовідносин: постановка проблеми (Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova), принципи справедливості в римському приватному праві (І.Г. Бабич), свобода договору як принцип цивільного права, інформаційна функція суб'єктивного цивільного права. Належна увага була приділена висвітленню питання щодо визначення істотних умов договору найму житла, сутності цивільних правовідносин, проблемам щодо характеристики шкоди як підстави виникнення недовірних зобов'язань. Також у першій частині збірника вміщено статті, в яких розглядаються питання співвідношення понять “юридична особа публічного права” та “юридична особа приватного права”, зловживання правом у цивільному праві та в цивільному законодавстві України, банкрутство до визначення правових наслідків недійсності правочинів, та друге, юридичні факти як підстава.

Другий розділ збірника містить публікації, які стосуються правового статусу особи, речових та особистих прав особи. Особлива увага тут приділена особливостям правового регулювання захисту авторських прав в Україні (В.В. Ільков), технічним засобам захисту авторських прав в Україні (А.С. Колісник), визначення статусу капелана: історія та сучасність (Ю.В. Кривенко), римським та сучасним українським особистим, майновим відносинам подружжя (порівняльний аналіз). Поряд з цим розглядається проблема участі в цивільному процесі органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, порядок набуття права власності на знахідку, право інтелектуальної власності та право влас-

ності: проблеми співвідношення, поняття «фактичного» шлюбу за сімейним законодавством України, самоуправство та самозахист у праві Стародавнього Риму, та ряд інших проблем рецепції римського приватного права.

Матеріали, що містяться в третій частині збірника, дозволяють скласти враження про зобов'язання у Стародавньому Римі, розглядаються питання, пов'язані з правовим регулюванням відносин позики в римському праві та сучасному законодавстві України (Є.Ш. Гареев), з притриманням за новим цивільним законодавством (Л.О. Єсіпова), довгостроковим договором (про організацію перевезень вантажів), рецепцією змісту зобов'язань з точки зору категорії свободи. Значна увага приділена окремим аспектам договірних відносин. Так, інтерес становить спадковий договір у системі підстав виникнення цивільних прав та обов'язків у цивільному праві України (С.В. Мазуренко), поняття договору й особливості його застосування в сімейних правовідносинах (Г.М. Ахмач), ліцензійний договір на використання літературних творів: поняття, умови, форма (А.В. Кирилюк), заміна сторін договору за римським приватним правом та сучасним цивільним правом, договір художнього замовлення, загальні підстави розірвання договору, розкриття проблеми заміни боржника в зобов'язанні, а також іншим.

Всі вищезазначені питання, незважаючи на різноплановість їх постановки, розглянуті в аспекті з'ясування співвідношення традицій та новацій у сфері реалізації особистих немайнових та майнових інтересів фізичних та юридичних осіб. Зміст цих питань висвітлений з урахуванням традиційних ознак й інноваційних методів правового регулювання у відповідній сфері суспільних відносин. Сподіваємось, що читачі знайдуть у цій збірці шляхи вирішення теоретичних та практичних питань, що їх цікавлять.

Сергій КИВАЛОВ

доктор юридичних наук,
професор, академік АПН України,
Президент Одеської національної
юридичної академії,
голова Комітету Верховної Ради України
з питань правосуддя